

Име и презиме просветног радника: Катарина Цветковић, професор филозофије у Техничкој школи Трстеник и медицинске етике у Медицинској школи у Крушевцу.

Предавање је намењено ученицима четвртог разреда средње школе

Да ли треба да будем храбар да бих био поштен?

„ Страх је највећа срамота овог света, и највеће понижење човеково. Измахнут је над њим, као бич, уперен у грло као нож. Човек је опкољен страхом, као пламеном, потопљен њиме, као водом. Плаши га судбина, плаши га сутрашњи дан, плаши га владајући закон, плаши га моћнији човек, и он није оно што би хтео бити, већ оно што мора да буде: умиљава се судбини, моли се сутрашњем дану, послушно понавља закон, понизно се смеши мрском моћном човеку, помирен да буде наказна творевина сачињена од страха и постојања.“

Меша Селимовић

Обесхрабрени, на самом почетку, са овим поштеним препознавањем света у речима писца, можемо да се запитамо само: А, где нам се денула храброст? Ко још сме, нека се запути трагом...

Храброст је сасвим посебна врлина, која негде и стоји у спречи са страхом и представља необичну вештину овладавања страхом и отпор страху, све док страх не презремо. Страх нам парадоксално и даје храброст, уколико поседујемо одговарајући квалитет ума, истанчан у толикој мери да развије и да се украси блиставом врлином храбрости. Антички Грци храброст су сматрали, пре свега, умним квалитетом, златном средином духа између кукавичлука и дрскости, док појединац своју меру(средину) одређује и налази према свом сопственом бићу. Дакле, храброст се не може изразити дефиницијом, већ према могућностима, и веровали или не, осећањем. Срчаност једнако храброст. У одликовању карактера храброст има почасно место круне, а многе историјске личности, и међу свим тим писцима, научницима, филозофима, војсковођама и многи непознати хероји су сведоци дивне чињенице, а то је да велике људе не чини интелект, већ управо карактер. Сетимо се само Сократа, Ђордана Бруна или Спинозе који су борбом против наметнутих ауторитета, ограничења, разних табуа, предрасуда и искривљених вредности, храбро остајали доследни својим уверењима, а

наклоност према слободи и поштен став – радим шта и говорим, мислим тачно што и радим, платили и својим животом. А како објаснити смисао једног таквог деловања кад живот поштених и храбрих, без изузетка кроз историју, и ма у ком времену, подразумева жртву? Још ако нагласимо чињеницу да ова два ретка и непроцењива квалитета, поштење и храброст, имају против себе најпогубнијег од свих непријатеља, а то је лицемерје, јер са њиме компромис не праве, такве су то врлине, још ће нам мање храбрих преостати. Слаба је утеха знати да је пад храбрих, и жртва поштених подједнако величанствена. Пад је пад, и мало је ко божански луд да се у дубине загледа. Посебно кад је реч о правом животу.

Изгледа да је увек смешно када се прича о правом животу. Тако је и велики комедиограф Бранислав Нушић изазивачки тврдио да је потребна подједнака храброст да се буде честит и племенит, као и подао или неваљао, знајући да ће се управо подлаци похвалити на сав глас својом наводном храброшћу...и тако сами направити разлику. Јер од ових заиста храбрих никада нећете чути хвалу о самоме себи. Верно као сенка прати храбре и поштене, стидљиво али у стопу, наизгед неугледна, а уствари сасвим раскошна скромност.

Чини се да овде није право питање да ли треба да се буде храбар да би човек био поштен, зато што човек мора да буде много храбар да би био поштен. Питање је да ли је могуће преживети на тај начин, а сасвим друга ствар да ли истински храбри уопште имају другог избора осим да буду поштени, с обзиром на то да ова врлина долази као круна озбиљног карактера? Где да се окренете и споменете ове врлине људи ће вас сажаљиво погледати, као да говорите о нечему чега одавно нема, још је бизарнија ствар са поштењем, рећи ће да се не исплати или ће ћутке скинути капу, али у таквој реакцији има још части и искре поштења. Оно што заиста угрожава свет нису они нескривено подли и неваљали, већ они који то зло дозвољавају, и то не само на глобалном нивоу, већ и у нашој свакодневици.

Приметно је, да се послужим несретном метафором, да су у моди некакве видре! Спретни махери, мајстори камелеонског заната, способни једно да мисле, друго да причају, треће да раде, а заправо слаби и празни људи. И никако да се одлуче. Храбрости немају, а први се ударају у груди углавном кад то на њих не може да остави никакве последице, поштени нису али имају хиљаду разлога зашто то нису и на крају изговор је да и сви други тако раде, па са њима и они јер тако је то данас...кажу, такозвани поштени преваранти. Повремено хвалисаво иступају, обично у маси кад су сигурни да ће да победе, али и то под условом да на тај начин остварују какав ситан лични интерес! Могу сваки дан да Вас срећу и разговарају са вама, седе за истим столом и да се у недостатку исте срчаности на коју бучно позивају, не помере са места кад једног дана због поштених иступања западнете у немилост. Иако би вам могли помоћи, али они од тога немају ништа. Да не говоримо о издаји, и то не личној него на вишем плану, основних вредности

и тако даље, и да престанем пре него изазовем смех!? Да, свакодневица. Али ако, без да се осетимо увређени, размотримо њихову ситничаву разумност и кукавичко пристајање, схватићемо колико су унижени. Слабост траје, јер се борба завршава тако што храброст побеђује милошћу... како је једном Хемингвеј написао...

Можда свако треба за себе да размисли. Ко има немирну главу која није у стању да живи у миру са неправдом, ко је неспреман да се помири са оним што је лоше, бесрамно и коначно? Ко је немирног, живахног и окретног духа, спреман да се вине у висине врлине? Ако се препознајете у овим редовима, онда немате другог избора осим да будете храбри. Зато што нисте у стању да уништите основну вредност живота, нити да поднесете болове који проистичу из гнушања према самом себи. Нисте у стању да изневерите сами себе, а онда ни друге. Прва тачка клонутости духа, тачка где он постаје двоструки играч, односно лицемер, је кад по први пут изневери себе и тако се несретно удвоји...Са друге стране, храброст се открива прво на начин како поступамо сами са собом, и ако поступамо морално исправно, сваки пут увећавамо своју личну срећу. Треба имати много храбрости и моралне снаге у себи не би ли се узнели изнад само замишљене дозвољене црте поступања и деловања. Нарочито је тешко што су, као по неком правилу, карактерни људи неугодни друштву. Шта је, онда, угодно? Ко је угодан? Ако сме да се постави питање? Ако се у неслободи пита, да ли је то већ храброст? Али кад храброст пита, одговор се обично и не очекује, храброст се само јавља да је ту, и да је прича крај, а да је време за дела. Тако наступа врлина.

Излишна је прича о томе да се не вреди непотребно излагати опасностима, или да нам опрезност може егзистенцију учинити угоднијом. Такође, немогуће је доказати да ли уопште може да се избегне борба ако покушавамо да живимо поштеним животом? Сократ је избегавао да се бави јавним пословима, а ипак није избегао казни. Ђордано Бруно је свакодневно мењао место боравишта, али је ипак настрадао. Спиноза је каменован, ескомунициран... препуштен мукама. И да се не бавимо познатим историјским личностима, погледајмо како истрајавају у нашем окружењу вредни људи? Сократу је од сопствене смрти било страшније што поступају на такав начин са праведним и поштеним човеком! Божански поредак ствари, наводно, не подноси да бољи човек страда од горега. А привид нам управо такве слике свакодневно, као на филмској траци, приказује. Храброст може допустити да је претуку, да је затворе, убију, па зар је мало људи убијено без разлога? Али не може да поднесе да јој се одузме могућност да се бори. Није важан неуспех. Ни да ли ћемо направити будалу од себе. Док имамо срца. Храброст је ствар срца. А срце поштено куца за живота, себи знаним ритмом. И као што писац, са почетка, тако лако обесхрабри, већ се у следећој речи исправи: „Не вреди се, вала, ни бојати. Није лако не бојати се, али не вреди. Прође човеку живот у страху, па као да није ни живео. Шта ће му онда и живот?“

Погрешно је мишљење да човек постане храбар, онда кад не види никакав други излаз. Излаза је увек много, посебно ако имате савитљиву кичму, видан недостатак разума, ниску цену или просту рачуницу у остваривању ситних интереса, у који се убраја и крупан новац ако је нечасно стечен. Излаза је увек много, али је само један прави, и само за њега треба храбрости. Без обзира што историја и искуство обилују застрашујућим причама о судбини својеглавих, бунтовника који се не дају укротити, где се страхотом страдања затрпава смисао њихових избора, истина се не да сакрити, као што ни човек не може од себе да побегне. Кад би ме ко питао за савет, без размишљања бих, иако се може чинити да доноси више штете и патње него користи, саветовала да свако треба да се вежба у храбрости да живи поштено, што подразумева да реагујемо и делујемо против неправде, ситничаве разумности и кукавичког пристајања, и да на крају то и не чинимо због других, већ управо због себе.

Наклоност или ненаклоност околине није претерано важна, осим што нас храброст која је често неугодна лакомој околини може управо и сачувати од наклоности многих и тако спречити или макар ублажити ударе судбине. „А зашто ти поступаш тако“, упита ме једном човек, мислећи да покровитељски поступама према њему, иако је истина да је било морално исправно поступити тако, кад каже: „Ја теби ни на који начин нисам помогао, чак сам ти што делом што ћутањем одмогао? Све што нисам изрекла, било ме стид уместо њега, је: „Зато што нећу да будем као ти.“ Само сам се насмејала безвучно, односно, показала зубе, знајући да сам засигурно стекла великог непријатеља, у шта увек можете да будете сигурни, сваки пут кад некоме ко жели да вам напакости, ви учините добро дело. Јер, храброст подразумева пажљиво умеће стварања отвореног попришта за поштено деловање, у којем намере, свакога ко на поприште долази, постају нескривене. Када би се атмосфера храбрих, са појединца пренела на ширу друштвену заједницу, не би се стидели поштени, нити би ишли погнутих глава, већ они бучни и хвалисави, јер би се о њиховим делима сад на глас говорило. Закон о узбуњивачима мало може да помогне, или не мало, ако је питању само почетак.

Храброст и поштење су врлине које се практикују и о којима је залудно говорити уколико их не поседујемо, а незахвално уколико их поседујемо. Храброст је ствар избора, а поштење одраз склоности карактера. Истинска награда поштеном и храбром човеку је слобода. Слобода од лаконости, гнушања над собом, бескрајног калкулусања вредностима, разних облика претварања... Ове врлине се, такође, васпитавају и образују како се образује и карактер. И то траје читавог живота. Сваки дан улазим у учионицу као учитељ, а излазим као ученик. Сваки дан учим од својих ученика, исто колико и они од мене. Одавно се не питам о својој храбрости. Кад треба некога да охрабрим срчаности ми не недостаје, а како треба да пружим пример и будем узор, трудим се да будем доследна.

